

доріг і залізниць, аеропортів, річкових і морських портів, які здатні забезпечити перевезення туристів із резервом транспортних потужностей на деяких видах транспорту.

Економічний потенціал сфери туризму – це складова частина економічного (господарського) потенціалу держави, що характеризує здатність держави в галузі відтворення туристичного продукту, тобто потенційно придатні сили і засоби, необхідні для відтворення туристичного продукту на державному рівні (матеріальні, природні, трудові та ін.) [3].

Багатовекторність економічної політики України, співпраця зі Світовим банком та Міжнародним валютним фондом сприяють розвиткові конгресового туризму, проведенню в Україні економічних форумів, наукових конференцій тощо.

Природно–ресурсний та історико–культурний потенціал країни в поєднанні з вигідним географічним положенням в центрі Європи є достатньо вагомою передумовою розвитку системи санаторно–курортного лікування, туризму та відпочинку, орієнтованої як на внутрішнього споживача, так і на обслуговування іноземних туристів, що веде до ефективної реалізації туристичних продуктів в державі [7].

Україна належить до країн із потужним туристичним потенціалом. Численні унікальні пам'ятки архітектури, археології, мистецтва формують неповторну ауру історичної і культурної значимості держави, що є додатковим позитивним чинником розвитку туризму в країні.

Маючи такий ресурсний потенціал, туризм України має сприяти зміцненню економіки держави, наповненню державного бюджету, збереженню історико–культурної спадщини, реалізації туристичних продуктів в державі.

Висновок

Таким чином, «туристичний потенціал держави» може розглядатися як система взаємопов'язаних чинників і ресурсів, які відповідають умовам забезпечення розвитку постійної туристичної діяльності у сфері пошуку, розробки й упровадження туристичних продуктів і процесів. Зрозуміло, що така система буде орієнтована на розвиток туристичної активності в народному господарстві і визначатиме його спроможність (матеріальну, інтелектуальну, інформаційну, економічну тощо) щодо реалізації цілей туристичної діяльності на основі постійного пошуку, використання і розвитку нових сфер і способів реалізації наявних і перспективних внутрішніх та ринкових можливостей.

Список використаних джерел

1. Александрова А. Ю. Структура туристического рынка. – М.: Пресс–Соло, 2002.
2. Гаврилов А.И. Региональная экономика и управление: учеб. пособие для вузов. – М.: ЮНИТИ – ДАНА, 2002.
3. Кифяк В.Ф. Организация туристической деятельности в Украине // Книги – XXI, 2003. – 300 с.
4. Новейший словарь иностранных слов и выражений. – Мн.: Харвест, М.: ООО «Издательство АСТ», 2001. – 698 с.
5. Севастьянова С. А. Региональное планирование развития туризма и гостиничного хозяйства. – М.: КноРус, 2010. – 256 с.
6. Святохо Н. В. Концептуальные основы исследования туристского потенциала региона // Экономика и управление. – 2007. – №2. – С. 30–36
7. Смаль І.В. Туристичні ресурси світу. – Ніжин: Видавництво державного університету імені Миколи Гоголя, 2010. – 336 с.

УДК 650.18

А.О. КЛИМЧУК,
аспірантка, Хмельницький національний університет

Машинобудівні підприємства Вінниччини: виробнича та збутова складові оцінки конкурентоспроможності

У статті аналізується сучасний стан сектору машинобудування Вінницької області, досліджуються головні складові елементи оцінки конкурентоспроможності машинобудівних підприємств.

Ключові слова: машинобудівні підприємства, конкурентоспроможність, формування конкурентоспроможності.

В статье анализируется современное состояние сектора машиностроения Винницкой области, исследуются главные составляющие элементы оценки конкурентоспособности машиностроительных предприятий.

Ключевые слова: машиностроительные предприятия, конкурентоспособность, формирование конкурентоспособности.

This article analyzes the current state of machinery industry of Vinnytsia region, examines the constituent elements of the assessment of competitiveness of machine building enterprises.

Keywords: machinebuilding enterprises, competitiveness, formation of competitiveness.

Постановка проблеми. На сьогодні промисловість є основою економічного потенціалу України, і лише конкурентоспроможна промисловість здатна забезпечити конкурентоспроможність регіонів та економіки країни в цілому. Особливої актуальності в даному контексті набувають питання формування конкурентоспроможності машинобудівних під-

приємств як стратегічного сектору економіки окремих регіонів України.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Питаннями дослідження особливостей функціонування та визначення шляхів подальшого розвитку машинобудівних підприємств Вінницької області займався цілий ряд науковців, однак у той же час останнім часом науковці досліджували лише окремі аспекти цього питання. Так, Т.М. Пілявоз [1] здійснює діагностику стану інноваційного розвитку машинобудівних підприємств Вінницької області. Н.П. Карачина та А.В. Вітюк [2] визначають основні детермінанти та стан інвестиційної діяльності машинобудівних підприємств Вінниччини. М.О. Фесюк [3] вивчає стратегію ризик-менеджменту на машинобудівних підприємствах Вінницького регіону. Г.В. Даценко [4] здійснює аналіз детермінант внутрішнього фінансового середовища машинобудівного підприємства.

Тобто, як бачимо, науковці не розглядають проблему оцінки конкурентоспроможності машинобудівних підприємств.

Мета статті. Охарактеризувати сучасний стан машинобудівного комплексу Вінницької області та проаналізувати основні складові оцінки конкурентоспроможності машинобудівних підприємств регіону.

Виклад основного матеріалу. Основним видом економічної діяльності майже 20% промислових підприємств області є машинобудування. За видами промислової діяльності серед підприємств машинобудування Вінниччини 49% займаються виробництвом електричного, електронного та оптичного устаткування, 47,6% виробництвом машин та устаткування та лише 3,4% здійснюють виробництво транспортних засобів та устаткування [5].

Машинобудівний комплекс Вінниччини має всесвітнє престижне визнання за якість продукції і представлений цілим рядом основних підприємств (табл. 1).

Основним виразником діяльності машинобудівної промисловості є обсяг промислового виробництва, а тому розглянемо індекси промислової продукції машинобудування регіону на рис. 1.

З динаміки індексів промислової продукції машинобудування Вінниччини можемо зробити висновок, що приріст виробництва даної продукції значно скоротився в період світової економічної кризи, а в подальшому, хоча і спостерігалось певне зростання обсягу виробництва продукції машинобудування у 2010 році, в наступні роки обсяги виробництва продукції машинобудування в регіоні знову пішли на спад.

Щодо динаміки обсягів реалізації продукції машинобудування Вінницької області (табл. 2), то якщо говорити в ціло-

Таблиця 1. Основні машинобудівні підприємства Вінницького регіону

Підприємство	Основна продукція
ПАТ «Могилів-Подільський машинобудівний завод ім. С. Кірова»	Млини та устаткування для елеваторів, машини та устаткування для переробки зернових і зернобобових культур
ВАТ «Брацлав»	Доїльне обладнання
ВАТ «Хмільниксільмаш»	Модифіковані навісні машини для внесення мінеральних добрив, випуску ґрунтообробної техніки
ВАТ «АТЕКО» (Турбівський машинобудівний завод)	Машини та кузовне обладнання для міського комунального господарства
ВАТ «Барський машинобудівний завод»	Технологічне устаткування для харчової і комбікормової промисловості
ПрАТ «Калинівський машинобудівний завод»	Буми, молкосушарки, авто розвантажувальна техніка, хлібопекарські печі та запчастини до машин і сільськогосподарської техніки
ТОВ «Газприлад»	Апарати опалювальні, газові конвекторні
ПАТ «Могилів-Подільський завод газового устаткування та приладів»	Ваговимірювальне обладнання, печі та пічні пальники
ПАТ «Маяк»	Виробництво електричних побутових приладів

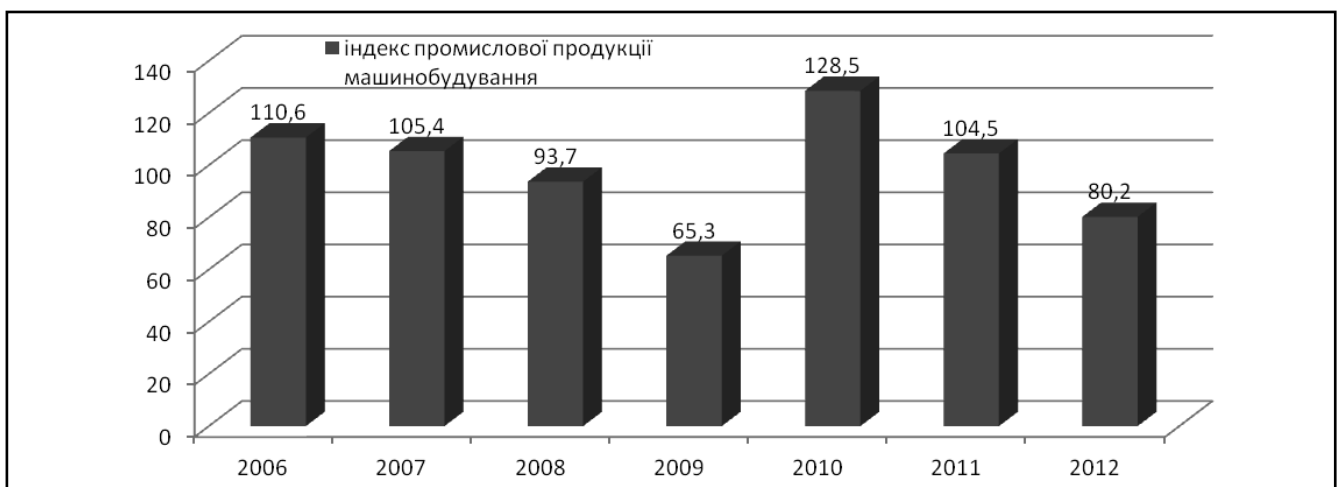

Рисунок 1. Індекси промислової продукції машинобудування Вінницької області в 2006–2012 роках

Джерело: побудовано за даними [5].

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

му – протягом досліджуваного періоду обсяги реалізації машинобудівної продукції Вінниччини зросли на 34,8%. Однак така ситуація пояснюється насамперед подорожчанням машинобудівної продукції.

Варто відзначити також і те, що впродовж досліджуваного періоду фактично на 28% скоротилися обсяги реалізації транспортних засобів та устаткування, а отже, даний напрям діяльності машинобудівних підприємств у Вінницькому регіоні поступово занепадає.

Стосовно обсягів реалізації продукції машинобудування підприємствами Вінницької області у 2012 році, то, за даними Головного управління статистики у Вінницькій області, їхній розмір становив 736 964,8 тис. грн., або 3,7% у загальному обсязі реалізованої промислової продукції в регіоні.

Як показало дослідження, спектр продукції машинобудівного комплексу Вінницької області є досить широким і орієнтованим на різноманітних споживачів. Однак у той же час належність досліджуваних підприємств до однієї галузі промисловості зумовлює наявність цілого ряду спільних ознак господарської діяльності, які, своєю чергою, формують спільний комплекс складових елементів, за якими може визначатися конкурентоспроможність досліджуваних підприємств.

З нашого погляду, одними з основних складових, що формують конкурентоспроможність машинобудівних підприємств регіону, є виробничі та збутові.

Основними виробничими складовими елементами конкурентоспроможності машинобудівних підприємств, як показав аналіз, є ресурсозабезпеченість, ресурсомісткість та ефективність виробничої діяльності.

Ресурсозабезпеченість характеризує забезпеченість виробничої діяльності підприємства необхідними ресурсами – виробничими фондами, виробничими запасами, людськими ресурсами та ін.

Ресурсомісткість показує рівень використання виробничих, матеріальних та фінансових ресурсів у процесі здійснення виробничої діяльності підприємства.

Ефективність виробничої діяльності дозволяє дати загальну оцінку управління виробництвом, конкурентоспроможності виробничої діяльності підприємства.

Звісно, що одним із найважливіших елементів виробництва конкурентоспроможної продукції, і зокрема конкурентоспроможної продукції машинобудування, є забезпечення

виробничого процесу основними фондами, які б давали можливість виробляти продукцію відповідно до технологічних і експлуатаційних вимог сучасності до певних товарів.

Динаміка обсягу виробничих фондів на машинобудівних підприємствах Вінниччини є досить відмінною, однак ситуація з їхнім оновленням практично схожа (рис. 2).

Практично на всіх досліджуваних машинобудівних підприємствах спостерігається високий рівень зношеності виробничого обладнання. Найвищий рівень зносу виробничих фондів спостерігається на ВАТ «Хмільниксільмаш» та Могилів-Подільському машинобудівному заводі ім. С. Кірова – 82 та 72% відповідно у 2011 році. Також високий рівень зношеності виробничого обладнання спостерігається і на ПАТ «Могилів-Подільський завод газового устаткування та приладів» – 61% у 2011 році.

Щодо стану оновлення основних виробничих засобів на машинобудівних підприємствах Вінниччини, то на чотирьох з шести досліджуваних підприємств протягом аналізованого періоду спостерігаються досить високі його темпи.

Ще одним важливим показником ресурсозабезпечення машинобудівних підприємств є забезпеченість їх кадрами, кваліфікованим управлінським персоналом. Однак на сьогодні більша частина досліджуваних підприємств проводить політику скорочення чисельності працівників, за винятком ВАТ «Хмільниксільмаш», яке навпаки фактично вдвічі збільшило чисельність персоналу.

У цілому скорочення чисельності працівників на окремих машинобудівних підприємствах на фоні активного оновлення основних виробничих засобів є свідченням модернізації виробничих технологій, відмови від нерентабельних виробництв та проведення політики скорочення витрат. Однак в інших випадках воно є свідченням скорочення обсягів виробництва окремої продукції, згортання діяльності.

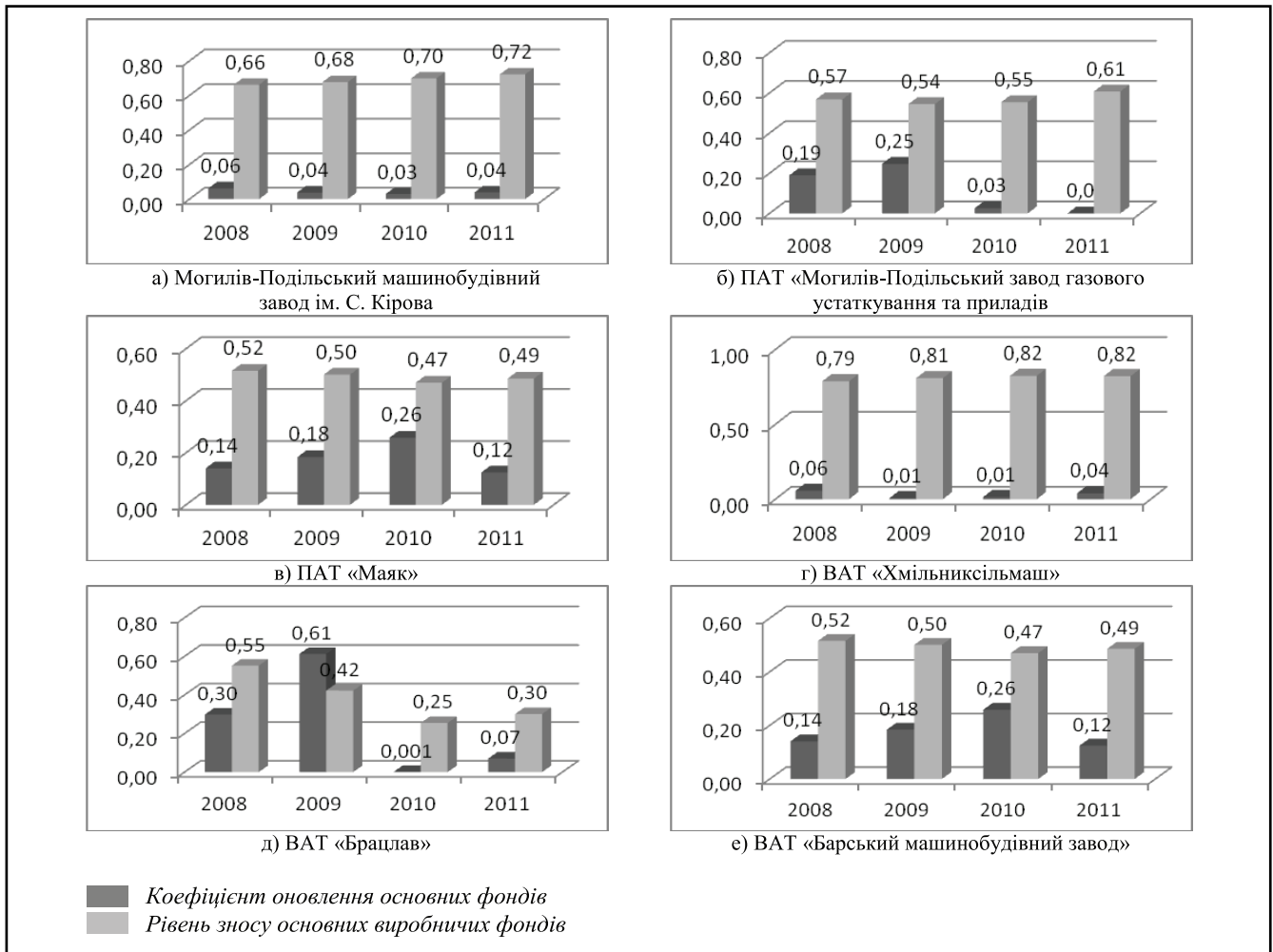
Показники ресурсомісткості виробничої діяльності також відіграють важливу роль у системі формування конкурентоспроможності підприємства.

Важливим чинником конкурентоспроможності підприємства є рівень собівартості його продукції, саме тому динаміка показника собівартості продукції порівняно з обсягами її реалізації дозволить зробити висновки щодо політики управління виробничими витратами на машинобудівних підприємствах (рис. 3).

Таблиця 2. Обсяги реалізації промислової продукції машинобудівними підприємствами Вінницької області в 2006–2011 роках

	2006		2007		2008		2009		2010		2011	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Машинобудування	707946,4	8,1	865971,3	7,6	971418,4	7,2	827837,5	5,7	897659,1	5,0	954116,1	4,6
Виробництво машин та устаткування	437189,1	5,0	521003,7	4,6	557861,3	4,1	541963,7	3,7	646832,4	3,6	627119	3
Виробництво електричного, електронного та оптичного устаткування	165914,3	1,9	241521,8	2,1	292857,3	2,2	209176,9	1,5	191234,5	1,1	251525,3	1,2
Виробництво транспортних засобів та устаткування	104843,0	1,2	103445,8	0,9	120699,8	0,9	76696,9	0,5	59592,2	0,3	75471,8	0,4

Джерело: побудовано за даними [5].

Рисунок 2. Динаміка стану використання основних засобів машинобудівних підприємств Вінниччини у 2008–2011 роках
 Джерело: побудовано автором на основі даних звітності підприємств.

Найбільші проблеми з ціноутворенням спостерігалися в досліджуваному періоді на ВАТ «Хмільниксільмаш». Зокрема, у 2009 році підприємство змушене було реалізувати продукцію за цінами, що значно нижчі від собівартості виробництва. А отже, конкурентоспроможність продукції підприємства була досить низькою.

Найвищим рівнем конкурентоспроможності з огляду на цінову політику підприємств володіє продукція Могилів-Подільського машинобудівного заводу ім. С. Кірова, ПАТ «Могилів-Подільський завод газового устаткування та приладів» та ПАТ «Маяк». Крім того, впродовж досліджуваного періоду спостерігалось і підвищення конкурентоспроможності продукції ВАТ «Барський машинобудівний завод» та ВАТ «Хмільниксільмаш», про що свідчить прискорений темп зростання обсягів доходу від реалізації продукції порівняно з темпами зростання показника собівартості від реалізації.

Потужним фактором конкурентоспроможності підприємств, звісно ж, є ефективність діяльності. В цьому контексті варто відзначити, що серед досліджуваних машинобудівних підприємств наявні як прибуткові, так і збиткові. Зокрема, збиток впродовж періоду, який аналізувався, отримував

Могилів-Подільський машинобудівний завод ім. С. Кірова, ВАТ «Хмільниксільмаш», ПАТ «Могилів-Подільський завод газового устаткування та приладів».

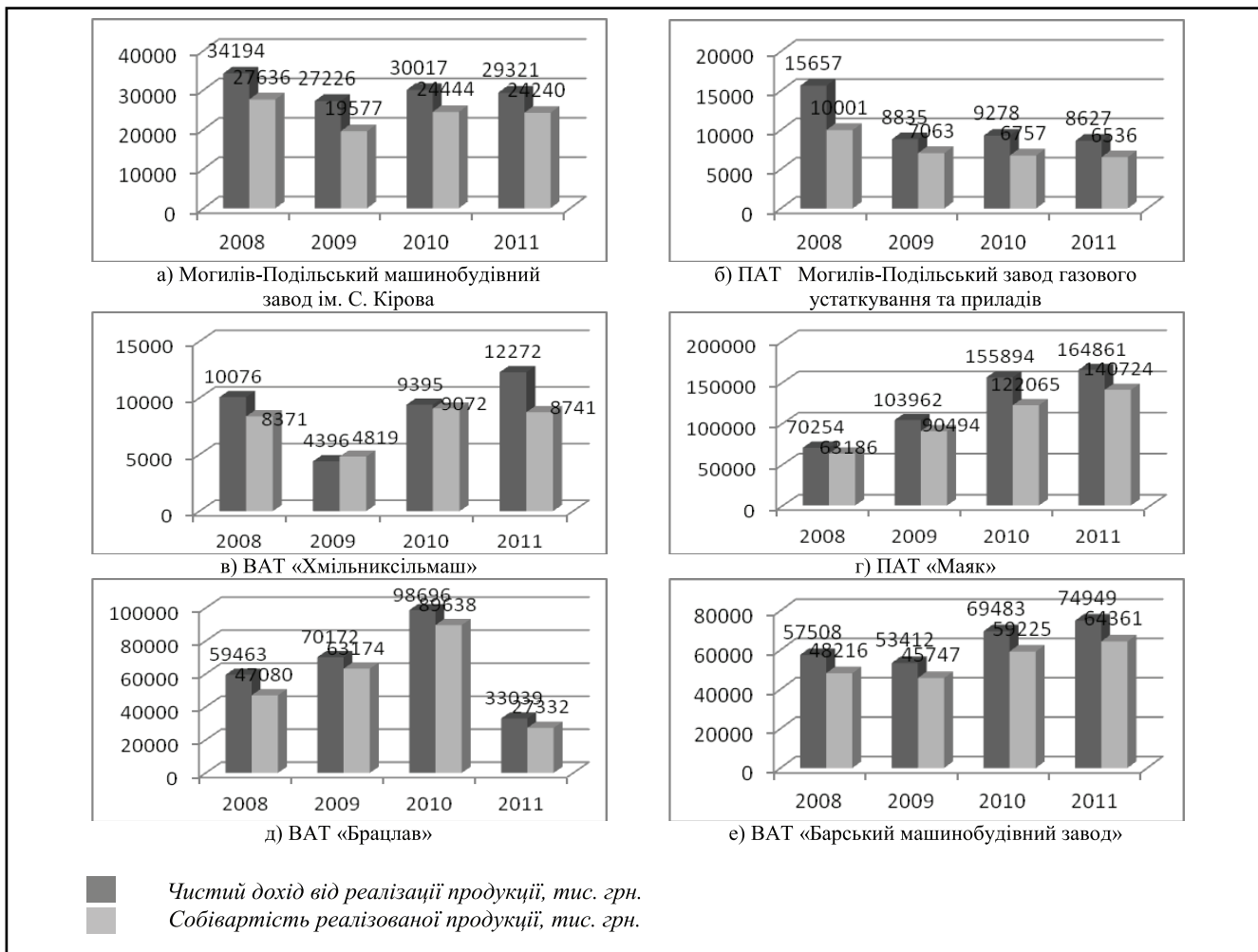
Однією із причин збитковості є низька рентабельність виробництва (рис. 4). Найбільш різкими коливаннями відмічається динаміка досліджуваного показника на ВАТ «Хмільниксільмаш» та на ПАТ «Могилів-Подільський завод газового устаткування та приладів», що свідчить про різкі зміни у веденні господарської діяльності даних підприємств.

Натомість рентабельність виробничої діяльності на інших досліджуваних підприємствах коливалася досить незначно, тобто істотних змін у політиці управління виробничою діяльністю на них не відбувалося.

Щодо коефіцієнта оборотності готової продукції, то найвищим він є у ВАТ «Брацлав» та Могилів-Подільського машинобудівного заводу ім. С. Кірова, тобто можна констатувати, що продукція цих підприємств користується високим рівнем попиту, а отже є конкурентоспроможною.

Найнижчий коефіцієнт оборотності готової продукції у досліджуваному періоді спостерігається на ВАТ «Хмільниксільмаш», що свідчить про низький попит на його продукцію або ж недостатній рівень конкурентоспроможності ви-

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

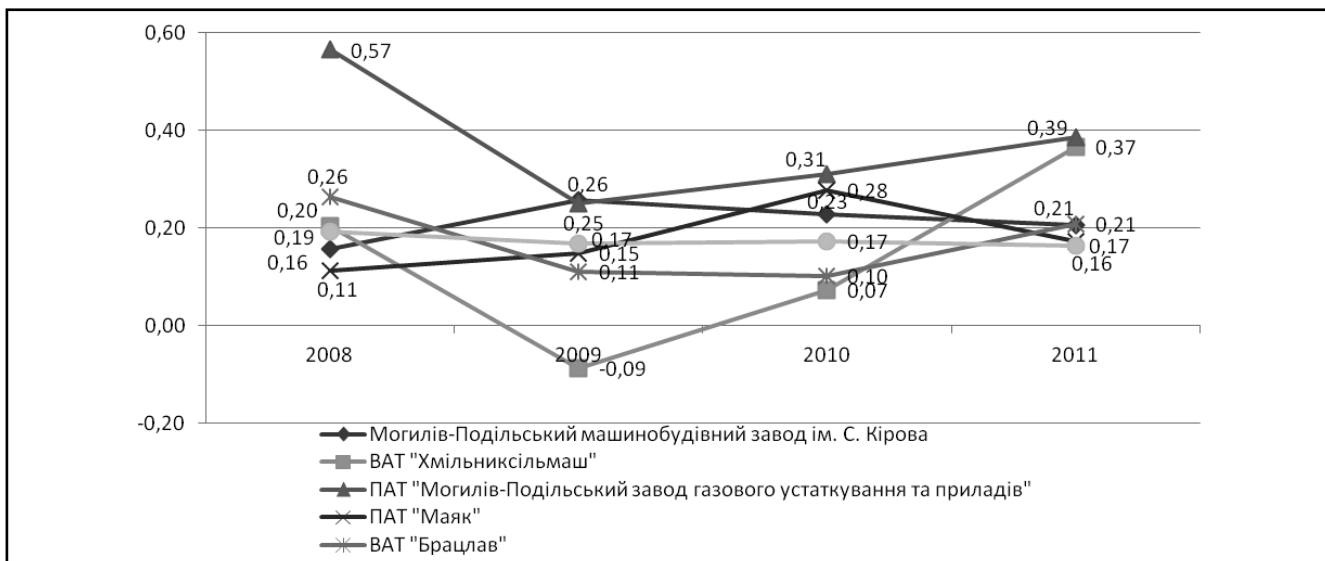
Рисунок 3. Політика ціноутворення машинобудівних підприємств Вінницької області в 2008–2011 роках

Джерело: побудовано автором на основі даних звітності підприємств.

робів товариства, який не дозволяє йому легко знаходити ринки збуту власних виробів.

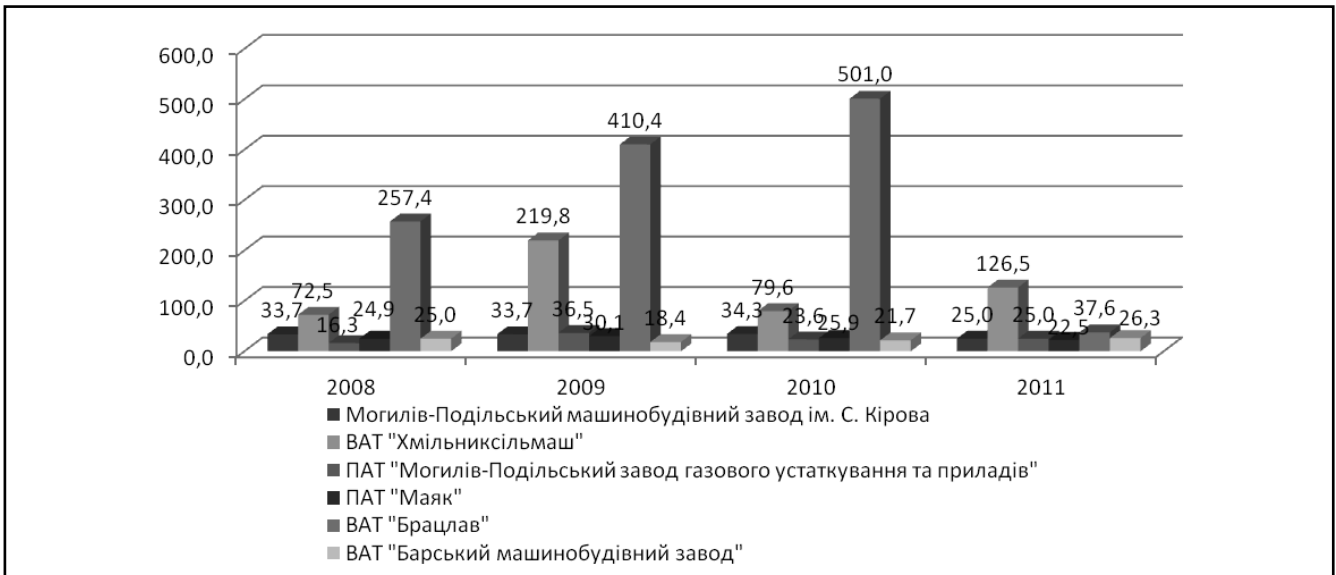
Вагомим чинником впливу на рівень конкурентоспроможності підприємств є ефективність використання персоналу, і

зокрема показник продуктивності праці. Кожне з досліджуваних підприємств по-своєму підходить до управління персоналом та ефективністю його діяльності. Найбільш позитивною є динаміка показника продуктивності праці на ПАТ

Рисунок 4. Динаміка рентабельності виробництва машинобудівних підприємств Вінницької області в 2008–2011 роках

Джерело: побудовано автором на основі даних звітності підприємств.

Рисунок 5. Динаміка ефективності збутової діяльності машинобудівних підприємств Вінницької області в 2008–2011 роках, %
 Джерело: розраховано автором на основі даних звітності підприємств.

«Маяк» та ВАТ «Барський машинобудівний завод». Так, приріст річної продуктивності праці одного робітника протягом досліджуваного періоду на даних підприємствах становив 137,8 та 52,4%. Найбільш негативною динамікою відзначається показник продуктивності праці на ВАТ «Брацлав» у 2011 році, що пояснюється значним зменшенням обсягів реалізації продукції підприємства у відповідному періоді.

Наступною складовою конкурентоспроможності машинобудівних підприємств є їхня збутова діяльність. Характеризуючи збутову діяльність досліджуваних підприємств, можемо відзначити, що на переважній більшості з них спостерігалось зниження обсягів чистого доходу від реалізації продукції. Таке падіння обсягів реалізації продукції може бути наслідком як скорочення обсягів виробництва на підприємствах, так і падіння рівня конкурентоспроможності продукції, що ними виготовляється.

Найвищими показниками ефективності збутової діяльності в аналізованому періоді характеризувалася діяльність ВАТ «Брацлав», хоча у 2011 році рівень даного показника значно скоротився (рис. 5).

Також досить високі показники ефективності збутової діяльності спостерігаються в аналізованому періоді і у ВАТ «Хмільниксільмаш». Таке явище пояснюється надто низьким обсягом витрат на збут на даних підприємствах порівняно з обсягами реалізації продукції.

Найнижчий рівень ефективності збутової діяльності спостерігався на ПАТ «Могилів–Подільський завод газового устаткування та приладів» у 2008 році, тобто в кризовий період вітчизняної і світової економіки – 16,3%, а також у 2009 році на ВАТ «Барський машинобудівний завод» – 18,4%.

Проведене дослідження виробничої та збутової складової конкурентоспроможності машинобудівного сектору Вінниччини дозволяє зробити висновок про необхідність ретельного дослідження впливу визначених складових на рівень конку-

рентоспроможності підприємств з метою подальшого удосконалення системи управління конкурентоспроможністю.

Висновки

Машинобудівний комплекс Вінниччини має всесвітнє престижне визнання за якість продукції і представлений цілим рядом основних підприємств. Однак у той же час індекс виробництва промислової продукції машинобудівними сектором регіону останнім часом постійно знижується.

Одним з основних шляхів покращення ситуації в машинобудівному секторі регіону є підвищення конкурентоспроможності машинобудівних підприємств, а для цього, зокрема, необхідним є проведення оцінки фактичного рівня конкурентоспроможності, визначення основних складових впливу на нього з метою побудови ефективної системи управління конкурентоспроможністю в подальшому.

Наступні дослідження піднятого питання мають проводитися в напрямі здійснення оцінки конкурентоспроможності машинобудівних підприємств на основі окреслених складових та визначення впливу внутрішніх та зовнішніх факторів на рівень конкурентоспроможності.

Список використаних джерел

1. Пілявко Т.М. Діагностика стану інноваційного розвитку машинобудівних підприємств Вінницької області / Т.М. Пілявко // Інноваційна економіка. Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2012. – №7 (33). – С. 284–289.
2. Карачина Н.П. Основні детермінанти та стан інвестиційної діяльності в машинобудуванні Вінниччини / Н.П. Карачина, А.В. Вітюк // Вісник національного університету водного господарства та природокористування. Зб. наук. праць. Серія «Економіка». – 2011. – Випуск 1 (53). – С. 68–77.
3. Фесюк М.О. Стратегія ризик-менеджменту на підприємствах машинобудування Вінниччини / М.О. Фесюк // Актуальні пробле-

ми розвитку економіки регіону. Зб. наук. праць. – 2010. – №6. – С. 22–27.

4. Даценко Г.В. Аналіз детермінант внутрішнього фінансового середовища машинобудівного підприємства / Г.В. Даценко // Вісник

Чернівецького торговельно-економічного інституту. Науковий журнал. – 2011. – №1. – С. 28–34.

5. Головне управління статистики у Вінницькій області: офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://www.vous.vin.ua>

О.В. МЕЛЬНИК,
к.е.н., с.н.с., Науково-дослідний економічний інститут Мінекономрозвитку України,
А.Є. СЛІВАК,
к.е.н., с.н.с., Науково-дослідний економічний інститут Мінекономрозвитку України,
А.І. ДЕШКО,
к.т.н., Науково-дослідний економічний інститут Мінекономрозвитку України,
І.В. МОЛЧАНОВА,
с.н.с., Науково-дослідний економічний інститут Мінекономрозвитку України

Інформаційні аспекти формування прогнозного енергетичного балансу України та напрями їх удосконалення

Проаналізовані основні особливості інформаційних аспектів формування прогнозного енергетичного балансу України та визначені конкретні напрями удосконалення його інформаційного забезпечення.

Ключові слова: показники, енергетичний баланс, статистична звітність, прогнози, класифікація, формалізований опис.

Проанализированы основные особенности информационных аспектов формирования прогнозного энергетического баланса Украины и определены конкретные направления усовершенствования его информационного обеспечения.

Ключевые слова: показатели, энергетический баланс, статистическая отчетность, прогнозы, классификация, формализованное описание.

Analyzed the main features of the informational aspects of the formation of the forecast energy balance of Ukraine and defined concrete directions of improvement of information supply.

Keywords: indicators, energy balance, statistical reports, forecasts, classification, formalized description.

Одним із пріоритетних напрямів прогнозування економічного та соціального розвитку національного господарства, забезпечення національної, економічної та енергетичної безпеки України є формування енергетичного балансу (ЕБ). Під ЕБ розуміється комплексна кількісна характеристика та взаємна ув'язка постачання і використання у національному господарстві і побуті всіх первинних паливно-енергетичних ресурсів і вироблених з них вторинних енергоносіїв.

У результаті аналізу кількісної характеристики складових ЕБ можна прогнозувати виробництво паливно-енергетичних ресурсів, їх кінцеве споживання в розрізі окремих видів

економічної діяльності, визначати потреби в енергоресурсах для національної економіки та її складових.

ЕБ є важливим інструментом економічної політики держави. Розроблення ЕБ дозволяє проводити аналіз сучасної структури виробництва і споживання палива і енергії, визначати відповідність потреб у паливі і енергії наявним ресурсам та відповідно пріоритети інвестицій у паливно-енергетичний комплекс країни, виявляти можливості і доцільність експорту та імпорту паливно-енергетичних ресурсів.

ЕБ містить систему показників, що віддзеркалюють кількісну відповідність між потребою в енергії усіх видів і наявністю відповідних паливно-енергетичних ресурсів та характеризує ефективність їх використання. Система показників ЕБ є основою для формування інформаційної бази прогнозних розрахунків, проведення всебічного аналізу і оцінки обсягу і структури формування паливно-енергетичних ресурсів, змін у структурі виробництва і споживання палива і енергії.

Нормалізація складу, змісту та структури системи показників є актуальним завданням удосконалення інформаційної бази формування прогнозного ЕБ.

Постановка проблеми. Визначальним індикатором розвитку країни є її енергетичне забезпечення. Споживання паливно-енергетичних ресурсів розвинених країн характеризується зростанням споживання первинних енергоносіїв та одночасно підвищенням ефективності їх використання. Україна належить до категорії країн, що мають незадовільні показники щодо ефективності використання енергетичних ресурсів.

Формування прогнозного балансу характеризується різноманітністю аспектів його інформаційного забезпечення. Інформаційні потоки для формування енергетичного балансу надходять від різних інформаційних джерел і містять набори даних, які характеризуються певною термінологічною та методичною несумісністю, що є гальмуючим фактором